

Peder Wessel – Tordenskiold i Torekov

Vem var han?

År 1690, alltså för ungefär 320 år sedan, föddes i Trondhjem i Norge en pojke som fick namnet Peder och med efternamnet Wessel. Han var alltså norrman men eftersom Norge sedan nära 200 år tillbaka var ett lydrike till Danmark var Peder Wessel norsk-dansk. Under Peder Wessels tid var Fredrik IV kung över Danmark och Norge. Peder växte upp i ett rådmanshus och det fanns omkring 20 barn i familjen! Ändå blev hans mor äldre än de flesta på den tiden – ungefär 85 år!

Det visade sig att Peder var en vild, äventyrlig och orädd pojke. Redan när han var 14 år rymde han till havs för att söka sig till dansk- norska flottan.

Han blev antagen och var med och härjade vilt till havs. När han var 19 år blev han den tidens ”kändis” som danske kungens kapare, pirat eller sjörövare om man så vill. Han var otroligt våghalsig och fräck. Han tänkte sig aldrig länge för utan slog till direkt. Fienderna blev helt överrumplade när han anföll. I nästan alla anfall och räder mot de svenska fienderna utmed Sveriges västkust var Peder Wessel inblandad.

Det finns många historier om honom. Ett par handlar om hur han kom hit till Torekov. Hans fartyg var en fregatt, ett snabbseglande krigsfartyg med tre master, som hette *Lövendals Galei*.

Den gang ey!

Det berättas att den 25 mars 1714 var en råkall, mulen dag och att det råkade finnas åtta svenska soldater i byn. Varför de var Torekov den här dagen vet man inte men de red utmed havet och höll vakt. När soldaterna och andra bybor blickade ut mot havet fick de se en fregatt styra mot land. Alla följde spant och oroligt det som hände och såg hur man ombord, ganska nära land, kastade ankar och sjösatte en chalupp. Det var en mindre båt och ungefär tio män klättrade i lejdare ner i chaluppen och började ro mot land. Alla i byn blev oroliga eftersom det fanns många piratskepp i farvattnen vid den här tiden. Peder Wessel var med i chaluppen och han hade tänkt att de skulle gå i land i byn och rekognosera. Det betyder att ta reda på vad som finns att stjäla och hur man ska gå till väga.

Men det blev inte som Peder Wessel tänkt sig! Han gick visserligen i land på stranden tillsammans med några av sina roddare men överraskades när de plötsligt omringades av svenska soldater till häst. Torekovborna förstod vad Peder Wessel hade för avsikter och en av soldaterna uppmanade Wessel att ge sig och lämna ifrån sig sin värja. Det blev otrevligt där på stranden. Roddarna blev skrämde av den hotfulla stämning som uppstod och utan att lyssna till sin kallblodige kaptens order flydde de tillbaka till chaluppen och rodde med snabba årtag ut från land. Ensam blev Peder Wessel kvar på stranden. Han stod tiggande ett ögonblick, drog så upp värjan och sade plötsligt: ”Jag ger mej!” En av ryttarna red då närmare Peder Wessel för att ta emot värjan och räckte fram sin hand för att ta emot den. Och då, blixtnabbt och utan förbarmande, högg Peder Wessel av ryttarens utsträckta hand! Det blev panik och förfäran bland alla på stranden och i villervallan som uppstod ropade Peder Wessel:

Den gang ey, (inte denna gången heller) tog värjan mellan tänderna, sprang ut i det iskalla vattnet och började simma utåt. Ett par ryttare upptäckte strax därpå att han gett sig iväg och red efter ut i vattnet men tvingades ge upp när vattnet nådde sadlarna. Man avlossade också några kabinskott efter honom, dock utan att träffa. Peder Wessel togs lite längre ut ombord på chaluppen och man rodde tillbaka ut till den ankrade fregatten. Väl ombord fick Peder Wessel torra kläder och sedan utdelade han bestraffningar till sina roddare som hade lämnat honom i sticket!

En gång till...

En månad senare, den 24 april, var det åter dags för sjörövarbesök i Torekov. Det syntes flera fartyg ute till havs och många torekovbor var ute och fiskade när ett främmande fartyg plötsligt styrde mot land. Besättningen ombord visade sig vara råbarkade sällar som tog sig i land och överrumplade de torekovbor som var hemma. Det var kvinnor, barn och gamla som inte kunde försvara sig. Rövorna gick bärsärkargång i byn och uppträdde mycket rått och hotfullt. De bröt sig in i kyrkan och stal dyrbara silversaker, kyrkportens lås förstördes och fönster krossades. Det visade sig bli kostsamt att reparera och ställa allt i ordning och det stulna var förlorat. Piraterna trängde också in i de små husen och stal vad de kom över. De stackars byborna fick inte ens behålla kläderna på kroppen. Förskräckta såg de sina dörrar och fönster bli sönderslagna. Båtar som låg uppdragna på land höggs sönder. Sedan seglade piraterna i väg ut mot Väderön.

I den redan fattiga byn var katastrofen ett faktum! Människorna var förtvivlade och i chock. Många var bestulna på nästan allt de ägde och ingen hjälp fanns att få. Några lyckades trots allt skicka bud till vänner och släktingar i trakten som snart kom till byn och beskådade förödelserna. Därför fanns det folk i byn när ännu ett piratskepp anlände senare på dagen. På detta fanns Peder Wessel med ombord. Denna gång tänkte Peder kräva ut brandskatt från de redan så utsatta och illa hanterade människorna i byn. Det betyder att man kräver lösenpengar annars sätter man byn i brand.

Men här blev nu Peder Wessel motad och eftersom det fanns mycket folk på stranden och det dessutom inte fanns något mer att stjäla avseglade Wessel med sitt piratskepp Lövendals Galej till Väderön.

Nu var Peder Wessel på uruselt humör och ruvade givetvis på hämnd! På ön hade nu torekovbor en del djur på bete. Dessa stals och slaktades av piraterna. Några prämar som låg uppdragna på land slogs sönder och stacks i brand. Peder Wessels mål var att förstöra så mycket som möjligt! Från land såg man rökpelare på ön.

All oreda som Peder Wessel och hans pirater ställde till för människorna i Torekov gjorde att livet i byn blev ännu svårare och fattigare. Detta år hade byborna ingen möjlighet att betala skatt och de kunde inte heller betala den särskilda fiskeskatt som man annars var tvungen att erlægga. Det tog faktiskt flera år innan man kom i fatt.

Pirat eller hjälte?

I Torekov uppträdde Peder Wessel ju mycket grymt medan han hemma i Danmark och Norge hyllades som en verklig sjöhjälte. För att ära och hylla honom och visa honom sin uppskattning gav danske kungen honom därför ett nytt, adligt efternamn: **Tordenskiold**. Tordön betyder åska och muller och det passade ju bra till denne våldsamme man. Han uppskattade också själv sitt nya efternamn.

Peder Tordenskiold härjade inte bara i Torekov. I slutet av sommaren år 1717 kallades han till Köpenhamn för att förklara varför han misslyckats när han tidigare på sommaren hade fått i uppgift att inta den svenska staden Strömstad. Under resan till huvudstaden ville han spara sin fregatt *Lövendals Galei* och använde i stället en båttyp som kallades hukkert och som han tagit i beslag från svenskarna i Strömstad. Den var bestyckad med två kanoner och hade två master. Det fanns 22 pirater ombord och var och en hade sina uppgifter att sköta. Man hade varor och pengar ombord till ett värde av 30 000 riksdaler! Peder Tordenskiold hade också ett *husdjur* ombord, en livs levande björn som var tam och gick lös och som lydde sin husse blint. Under färden mot Köpenhamn anfölls Tordenskiold utanför Varberg av en svensk fregatt som var bestyckad med sexton kanoner. De besköt under flera timmar varandra och Tordenskiolds krut tog slut. Då högg han sönder sin fina tennservis och sköt iväg skrotet och lyckades skada den svenske kaptenen så illa att svenskarna gav upp striden.

På grund vid Kullen

På hukkerten jublade man över segern och Tordenskiold belönade sitt manskap med vin och sprit så att de blev berusade. Men man seglade vidare mot Köpenhamn och det slutade på kvällen med en kraftig stöt i fartyget. Man hade gått på grund vid Svinbådan i Öresund! Men det berodde kanske delvis också på att Kullens fyr var släckt. Den svenske kungen Karl XII hade gett order om att den skulle vara släckt under kriget med danskarna. Peder Tordenskiold tänkte nu först och främst på sig själv! Han och några man gick snabbt i livbåten och seglade iväg till Danmark. En löjtnant för ett vaktskepp i närheten fick i uppdrag att rädda de andra i hukkerten. Men denne skötte inte detta utan besättningen på hukkerten blev beskjutna av svenskar från Viken. Hukkertens befälhavare hette Hartz och svenskarna trodde att han var Tordenskiold och han skulle därför redan nästa dag straffas med döden. Hartz bedyrade att han inte var Tordenskiold och krävde att få träffa den svenske kungen Karl XII som just då befann sig i Lund. Det blev ett möte och efter sex veckor återvände Hartz till Danmark som en fri man.

Många av de övriga piraterna var sårade och fördes i land i Viken. Danskarna hade tidigare tagit fiskare från Kullen till fånga men släppte dessa fria mot att Karl XII skulle frige de tillfångatagna danska piraterna. Karl XII höll dock inte sitt löfte utan styrmännen arkebuserades och de övriga danska piraterna i Tordenskiolds besättning transporterades till Visingsö i Vättern där de hölls i fångenskap.

Den 20 november 1720 var Peder Tordenskiold i närheten av Hannover i Tyskland. Han hade tillbringat hela natten på krogen och festat om och tidigt på morgonen kom han i bråk med en svensk överste som hette Axel Jacob Stael von Holstein och i den duell som uppstod stupade han. Han hade då nyss fyllt 29 år.

Peder Wessels gata

I Torekov löper Peder Wessels väg utmed stranden och fram till hamnen. Den minner oss om händelserna där på stranden för ungefär 300 år sedan och på Tordenskioldsmuséet i födelsestaden Trondhjem finns några marinmålningar som visar just händelserna i Torekov 1714.

Sammanställt av
Birgitta Jansson
2011.